

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

УДК 340(477)

C. M. Глазунова, кандидат юридичних наук, доцент

Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького
кафедра цивільного права і процесу
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

ПРАВОТВОРЧІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті автор опирається на здобутки вітчизняної та зарубіжної юридичної науки здійснюючи аналіз правотворчості в Україні та виокремлюючи наявні проблеми, пропонує шляхи їх вирішення

Ключові слова: правотворчість, правотворення, принцип, право-творча політика, правова політика

Сучасне українське суспільство перебуває в стані значних демократичних перетворень. Політичні, економічні, соціальні реформи, які здійснюються в Україні, а також процеси інтеграції в світове співтовариство потребують інтенсивної правотворчої діяльності. Нині правотворчий процес спрямований не тільки на закріплення демократичних основ суспільства, але й на якість та доцільність нормативно-правових актів. Однак слід відмітити існування певних недоліків діючого законодавства, зокрема, наявність помилок, конфліктуючих норм та інститутів, невідповідність тощо.

Вважаємо, що такій ситуації сприяє перш за все безсистемність, абстрактність та нестабільність у правотворчості. Остання повинна базуватися на високому професіоналізмі, законності, гуманізмі, прозорості, залученні науковців до розробки та обговорення актів їх технічної досконалості.

Проблемні питання правотворчості привертають увагу вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. Наука теорії держави і права оперує низкою напрацювань та різними методологічними підходами до вивчення феномена правотворчості. Водночас, зважаючи на динамічність перетворень у всіх сферах суспільного життя, дослідження правотворчості в контексті правової діяльності держави не втрачає своєї актуальності.

Аналіз наукових здобутків у сфері правотворчості дозволяє констатувати факт існування відмінних дефініцій загального поняття правотворчості, виокремлення процесу утворення права та аспектність розуміння даного поняття.

За загальною теорією процес утворення права включає в себе науковий аналіз, оцінку дійсності, вироблення поглядів і концепцій про майбутнє у правовому регулюванні, максимальне врахування пропозицій та зауважень партій, громадських рухів, окремих громадян та їх об'єднань, фахівців-практиків і вчених. Таким чином, правоутворення — це процес формування державної волі в законі. Воно охоплює одночасно діяльність компетентних органів з вироблення і прийняття нормативних актів.

Виходячи із зазначеного вважаємо, що формуванню права передують певні чинники, а саме: економічні, політичні, національні, зовнішньополітичні фактори. Важливу роль у створенні права відіграє ступінь турботи суспільства і держави про особистість, про охорону та забезпечення її прав, свобод та законних інтересів.

Ідеологічна складова формування права відображається у зрілості суспільства та його правосвідомості в цілому, оскільки правові ідеї спрямовані на подальший розвиток законодавства.

В розумінні правотворчості визначилися два аспекти. У вузькому сенсі під правотворчістю мається на увазі безпосередньо сам процес створення правових норм компетентними органами. У широкому трактуванні даний процес «обчислюється» з моменту правотворчого задуму і до практичної реалізації юридичної норми, тобто підготовка, прийняття, опублікування тощо.

За теорією права правотворчість — це правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана із встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм [1, 345].

Дещо співзвучним є твердження Н. І. Матузова та А. В. Малько, які вважають, що правотворчість — це насамперед діяльність представників влади, спрямована на прийняття, зміну і скасування юридичних положень. Суть правотворчості полягає у перетворенні державної волі в норми права тобто форми правових положень, яка має загальнообов'язковий характер [2, 297–298].

Заслуговує на увагу позиція В. С. Нерсесянца, який стверджує, що правотворчість це форма державної діяльності, яка пов'язана з формальним виразом і зміцненням верховенства права, які складають правовий зміст усіх існуючих джерел позитивного права [3, 415–416].

Цікавою видається думка А. В. Міцкевича, який розглядає правотворчість як діяльність держави по встановленню правових норм незалежно від того, яким шляхом відбувається таке встановлення [4, 37].

Об'ємним за змістом є твердження М. В. Цвік, за яким правотворчість розуміють як організаційно врегульовану особливу форму діяльності держави або безпосередньо народу, внаслідок якої потреби суспільного розвитку й вимоги справедливості набувають правової форми, що знаходить свій вияв у певному джерелі права (нормативному акті, прецеденті, звичаї тощо) [5, 167].

Зважаючи на зазначене під правотворчістю слід розуміти організаційно-правову діяльність уповноважених органів держави, пов'язану із розробкою, прийняттям та офіційною систематизацією нормативно-правових актів. Останні покликані врегульовувати суспільні відносини, заповнювати наявні прогалини у праві тощо. За допомогою такої діяльності правова система підтримується в активному стані, запроваджуються, змінюються чи скасовуються правові норми.

У правотворчості формуються і затверджуються ті правові норми, що відповідають сучасному рівню суспільних відносин і сприяють їхньому прогресивному розвитку. Саме в цьому, в першу чергу, виявляється призначення даної форми державної діяльності. Інше виявлення правотворчості (zmіна і скасування чинних норм, уdosконалення їх редакції) має підпорядковане, допоміжне значення для утворення чітко визначеної і внутрішньо узгодженої системи юридичних норм. Шляхом правотворчості створюються також норми, що стимулюють виникнення і розвиток сучасних правовідносин. Особливу роль при цьому відіграють професійні та громадські обговорення у формі референдума, на зборах, зібрannях або через обрані місцевою громадою органи.

Отже, враховуючи зазначене можна виокремити основні властивості, характерні поняттю правотворчість, а саме:

- є юрисдикційною діяльністю держави або уповноваженого органу, організації;
- має об'єктивну спрямованість;
- відображається в актах, що містять норми права чи скасовують, змінюють їх;
- суворо регламентується правовими нормами.

У юриспруденції вироблено цілий ряд принципів правотворчості, які визначають суть цієї діяльності та основні напрями, серед яких можна виділити наступні:

— демократизм і гласність правотворчості. Суть принципу полягає в процедурі розробки та прийняття нормативного акта правотворчим органом. Вищим проявом демократизму правотворчості є референдум;

— законність правотворчості. В основу цього принципу покладено правило, згідно з яким вся правотворча робота з підготовки, прийняття і опублікування нормативно-правових актів повинна здійснюватися в рамках закону, і перш за все Конституції України;

— професіоналізм правотворчості. Цей принцип прямо і безпосередньо пов'язаний з якістю правотворчості, ефективністю механізму прийняття державних рішень. До такого роду діяльності повинні залучатися компетентні фахівці (юристи, соціологи, політологи), які володіють професійними знаннями та досвідом у моделюванні законопроектів;

— науковий характер правотворчості та його зв'язок із правозастосовчою практикою. Головні вимоги цього принципу зводяться до того, що законопроект готується не просто сам по собі, довільно, а при ретельному аналізі соціально-економічної ситуації в країні, політичної обстановки, потреб правового регулювання тих чи інших сторін суспільного життя, доцільноті подібного регламентування тощо;

— плановість.

Слід додати, що існуюче у нашій державі відставання правотворчості від об'єктивних потреб суспільства має негативний вплив на державно-правовий і соціально-економічний розвиток. Цю проблему покликана вирішити модернізація правотворчої діяльності, під якою слід розуміти процес безперервного оновлення, актуалізації його ідей та планів, процес, що надає більше мобільності, пов'язуючи правотворчість з соціально-економічними, політичними правовими і духовними потребами громадян та зробить її більш гнучкою та адекватною до викликів часу [6, 11].

Важливе значення для правотворчості має також якість юридичної техніки, яка застосовується при створенні нормативно-правового акта, оскільки виникають труднощі в реалізації останнього внаслідок відсутності семантичної повноти і точності в описі нормативного матеріалу, єдності термінології тощо.

П. Скоропадський вважав за доцільне прийняття правових актів, які б регулювали процес правотворчості, встановлювали його етапи, визначали відповідальні за правотворчість органи [7, 95].

В юридичній літературі побутує думка про необхідність створення інституту антикорупційної експертизи нормативно-правових та інших законодавчих актів, розробки проекту закону, який визначав би правову експертизу останніх [8, 83].

Отже, в результаті правотворчості формується нормативна база нашої держави, яка покликана відображати врегулювання належним чином суспільних відносин. Ефективність дії нормативно-правових актів повною мірою залежить від рівня їх підготовки, обговорення, прийняття, доведення до відома виконавцям тощо. Тому рівень правотворчості має відповідати певним вимогам і стандартам, бути гнучким до віянь часу.

Література

1. Скакун О. Ф. *Теорія держави і права (Енциклопедичний курс)* : підр. / О. Ф. Скакун. — Харків : Еспада, 2006. — 776 с.
2. Матузов Н. И., Малько А. В. *Теория государства и права: учебн.* /Н. И. Матузов, А. В. Малько. — М. : Юристъ, 2003. — 512 с.
3. Нерсесянц В. С. *Общая теория права и государства: учеб. для вузов / В. С. Нерсесянц; РАН; Акад. правовой ин-т.* — М. : Норма ; ИНФРА-М, 2002. — 552 с.
4. *Правотворчество в СССР / Под ред. А. В. Мицкевича.* — М.: Юрид. лит., 1974. — 319 с.

5. Теория права и государства : учебн. — Х. : ООО «Одиссей», 2006. — 480 с.
6. Мазуренко А. П. Правотворческая политика как фактор модернизации правотворчества в России: автореф. дис. ... доктора юрид. наук / А. П. Мазуренко. — Саратов, 2011. — 51 с.
7. Хитра А. Я. Павло Скоропадський про основи законотворчості в Українській Державі // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 20. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — С. 92–97.
8. Гдалевич И. А. Институциональные исказжения в российской правотворческой политике / И. А. Гдалевич //Философия права. — 2010. — № 3. — С. 79–83.

C. H. Глазунова, кандидат юридических наук, доцент

кафедра гражданского права и процесса
Ивано-Франковский университет права имени Короля Даниила Галицкого
76018, г. Ивано-Франковск, ул. Е. Коновальца, 35

ПРАВОТВОРЧЕСТВО В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена проблемным вопросам правотворчества в Украине. Автор указывает на то, что формирование эффективного правотворчества является одним из определяющих факторов успешного демократического развития общества, становления правовой государственности, конкурентоспособной и стабильной рыночной экономики, обеспечения социальных прав и реализации конституционных свобод граждан

Ключевые слова: правотворчество, правотворение, принцип, правотворческая политика, правовая политика